

INSTRUMENTE OPTICE REFLECTATE ÎN ARTA RELIGIOASĂ DIN TRANSILVANIA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ, SEC. XIII–XVII

RĂZVAN MALANCA*

Lucrarea *Instrumente optice reflectate în arta religioasă din Transilvania și Țara Românească, sec. XIII–XVII*¹ este structurată în șapte capitole, însumând 340 de pagini, cu ilustrația inclusă (162 de figuri și anexe) și o bibliografie (p. 311–322) de 260 de titluri de cărți, articole, cataloage, rapoarte de cercetare arheologică și linkuri către paginile de internet consultate.

Argumentul și preambulul tezei prezintă intenția de cercetare și motivația necesității acesteia, precum și faptul că lucrarea a luat naștere în urma a opt ani de studiu asupra fenomenului în cauză, acela de a strecura instrumente optice în registrul decorativ al icoanelor și în cel al picturii bisericești, fără ca acestea să fie cunoscute ca atribute ale sfinților și, de cele mai multe ori, fără ca ele să fie disponibile la momentul desfășurării evenimentelor biblice redată prin intermediul imaginilor. Elementul central al cercetării a fost perechea de ochelari de vedere reprezentați în icoana cu tema *Adormirea Maicii Domnului*, de la Biserica Mare din Curtea Domnească de la Târgoviște, icoană realizată pentru Constantin Brâncoveanu, în anul 1697, de către iconarul Constantinos.

Capitolul I, intitulat *Introducere în arta religioasă* (p. 10–43), stabilește tendințele generale în arta religioasă și comisionarea acesteia, atât în Transilvania, cât și în Țara Românească, de-a lungul perioadei de studiu. În cel de al doilea segment al primului capitol, s-a discutat amplu despre arta religioasă din arealul ecleziastic transilvănean, bine delimitat în partea sudică a teritoriului administrativ al sașilor. În cel de-al treilea subcapitol, s-a adus în discuție, în mod similar, arta religioasă de la sud de Carpați, notându-se, și de această dată, programe iconografice, artiști, comanditari și beneficiari, precum și variile influențe întrepătrunse în spiritul artistic local. Punctul final al primului capitol constă într-o serie de generalități simbolice, menite să familiarizeze cititorul cu climatul mental în care aveau loc aceste desfășurări

* Muzeul Național Brukenthal, Sibiu; e-mail: malancarazvan@yahoo.com.

¹ Teza de doctorat a fost susținută în 20 octombrie 2022, la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, sub conducerea dr. habil. Daniela Veronica Istrate, cu o comisie compusă din: dr. Eugen Nicolae (președinte), dr. Oana Damian, prof. dr. Ciprian Firea, dr. Ioan Marian Țiplic.

artistice și, de asemenea, să paveze calea spre o mai bună înțelegere a noțiunilor din capitolele următoare, precum și a concluziilor finale.

Capitolul al II-lea, *Sticla* (p. 45–84), are menirea de a facilita înțelegerea materialității instrumentelor optice, pornind de la producția de sticlă și explorând datele istorico-documentare, precum și arheologice, ca în final să fie urmărite rutele de comercializare a sticlei și instrumentelor optice. Este capitolul cu cea mai mare consistență arheologică atât prin raportarea la centrele autohtone de glăjărie/ateliere de sticlărie (identificate prin cercetări în teren și/sau documentar la Râșnov, Făgăraș, Dopca, com. Hoghiz, jud. Brașov, Porumbacu de Sus, jud. Sibiu, Alba Iulia ori lângă orașul Târgoviște sau în localitatea Cicănești, jud. Argeș), cât și prin invocarea și prezentarea unui repertoriu important de ferestre vitrate.

Capitolul al III-lea se referă la *Instrumentele optice* (p. 86–129), reprezentate de sticle pentru citit, lupe, ochelari de vedere și telescoape. S-a urmărit atât istoria fiecărui instrument în parte, tehnologia de manufactură, apariția acestora în mărturii de cultură materială, cât și simbolismul intrinsec al reprezentărilor de acest gen.

Capitolul al IV-lea, intitulat *Învățăături ale Evului Mediu și formarea academică în perioada medievală* (p. 131–151), urmărește succint dezvoltarea universitară și a spiritului academic al omului din perioada medievală, pentru ca, în următoarele subcapitole, să fie explorată predilecția către studiul luminii și al fenomenelor optice, al geometriei sacre transpuse în geometria arhitecturii ecleziastice și nu numai, culminând cu o tot mai pregnantă orientare a gândului omenesc spre ceruri, dezvoltând astronomia cu ajutorul noilor invenții de natură optică.

Capitolul al V-lea tratează pe larg *Simbolismul religios* (p. 153–186) și, mai ales, pe cel optic. Sunt definite simbolurile de natură optică cunoscute în arta religioasă și sunt explorate obiectele simbolice ca atribute ale sfinților.

Capitolul al VI-lea, *Reprezentări de instrumente optice* (p. 188–293), prezintă amplu, în cadrul a trei subcapitole, reprezentările de instrumente optice din arta religioasă transilvăneană, precum și din cea munteană, încheindu-se cu un catalog care însumează 75 de ilustrații fotografice, reprezentând scena *Adormirii Maicii Domnului* și detalii. Aceste scene au fost realizate pe suporturi diverse, prin sculptură, pictură de panou, frescă sau vitraliu, constanta fiind dată de apariția ochelarilor de vedere în fiecare dintre scene.

Capitolul al VII-lea prezintă *Ochelarii ca simbol religios* (p. 295–305), urmat de concluzii (p. 306–310), cel mai notabil fiind faptul că ochelarii de vedere au avut un rol simbolic strict legat de *Adormirea Maicii Domnului*, fiind prezentați, în cele din urmă, ca un atribut simbolic indirect al Fecioarei Maria.